

conuerti uoluerunt ab omni
rectate sua. Habent cer
uicem & scilicet in melictio
te praesentant. ut nihil
suis meritis tribuan
tiae deprecantur. de hoc in
timeli ut si uita est tanta
nullis quod de talibus aut
unt scilicet de uirtute inuit
ostendit in se omni nihil
nummo deest in se scilicet
multo necessarium si quis
eque quidam quod in omni
tuit. Illi autem neglige
unt alius in uilla sua.
in omne sua; Amiserunt

tantum assistentia in omne huius pre
sentis presentem uita: quod in mundi
delectatione spiritus animalis parat a pro,
Vnde dicitur; At illi in cogitauerunt & abierunt
aluis in uilla sua alius in negotiatio
ne sua; In uilla ite est in terrene
inmoderate inuicere; In negotia
tione uero ite est ad honorem uero ietu
latum licet in uita; Quia enim
aluis in tentus labor terrene. alius
uero mundi huius ad honorem delectus
mysterium incarnationis dominicae
pensare & scilicet in illi in uita dissimu
lat quasi in uilla uel negotium in p
gens uenire ad regis in uilla in seculari
in plerumque quod est in quibus in uilla
in uita in uita in uita in uita

Continetur hoc Volumine
JURCANI LIDDELI SCOTI
Disputationes,

Theses Logicae

Propositiones Astronomicae de diebus et Annorum differentijs

De facultate Vegetante.

De Philosophia ejusq. Instrumentis.

In IV. Meteororum de Misi generatōe . . . Diss. I.

In IV. Meteororum de Concoctione . . . Diss. II.

Diss. Pathologicarum, I. de Morbis.

II de Caus Morbor in græ.

V.

VI.

IIIX.

Diss. posterior de Praesagijs

de Peste diss. prior.

De Natura et Facultatib. medicamentorum.

De Compositione et Preparatōe medicamentorum.

De Arthritide.

De ratione Purgandi.

De Phlebotomia, Hirudinib., Scarificatione

de Febris Natura diss. I.

de Febris II.

de Febris III.

13.
DE PESTE,
DEQVE EIVS
NATURA, CAUSIS, DIF-
FERENTIIS ET SIGNIS,
DISPVATIO PRIOR.

Ad quam
D. O. M. A.
Sub præsidio
DVNCANI LIDDELI PHIL.
ET MED. DOCTORIS, ET IN ILLV-
stri Iulia professoris publici,
respondebit
GEORGIVS COCIVS FLENS-
burgensis Holsatus.

Habebitur disputatio Mense Octobri Anno 1598.

HELMSTADII
Excudebat Iacobus Lucius, Anno
1598.

AMPLISSIMIS, CLA=
RISSIMIS, PRVDENTISSIMIS
ATQVE ORNATISSIMIS VIRIS DN.
Marco Schröder primario Consuli: Dn. Har-
dero Bafen: Dn. Ioanni Klöcker: Dn. Tho-
mæ Thor Schmeden: senatoribus inclutæ
Reip. Flensb.

DN. IOANNI HARTMANNO
Serenifs. Reginae Daniae quæstori: Dn. Thomæ Kellinghu-
sen: Dn. Dithmaro Hår: Dn. Andreae Pleffs: Dn. Henrico
Jacobs: affinibus & eiusdem Reip. ciuibus
spectatissimis Dominis & Mecænati-
bus suis reuerenter co-
lendis.

submissè

dedicat & offert

Georgius Cocius. Respondens.

DE

DE PESTE, EIUSQVE NATVRA,
cauffis, differentiis & signis, &c.

1.

Hippocrates 1. Epid. morbos, qui vno tempore multos inuadunt, in Pandemios & Sporades diuidit. Sunt autem Pandemii, qui simili modo vno tempore multos inuadunt, siue morbi generis eiusdem, qui in vnâ vel pluribus regionibus eodem tempore grassantur, & à communi causâ ortum habent. Sporades verò sunt morbi diuersorum generum, qui dissimili modo sparsim & separatim vagantur & particularem causam habent. Deinde Pandemi in Endemios & Epidemios diuiduntur. Sunt autem Endemii latinis morbi vernaculi & Patrii, qui vno in loco vel regione semper aut plerumq; vagantur, & illius loci vitio potissimum eueniunt. Epidemii vero latini, morbi populares, qui in vnâ aut compluribus regionibus seuiunt.

2- Ex Epidemiis autem alii contagiosi simul & perniciosi sunt, & magnam egrotantium partem perdunt: alii perniciosi non sunt, sed ab iis pleriq; egrotantium liberantur: qualis fuit morbus Epidemius anni 1580. hi simpliciter Epidemii vocantur illi propriè morbi pestilentes aut pestes. Communiter & ad horum similitudinem nonnulli Sporades, qui similem pesti labem adferunt, Pestilentes appellantur, licet publicè non grassentur, nec contagio serpant: quales sunt febres, quæ ob insignem malignitatem ab omnibus pestilentes vocantur. Præterea vocabulum pestis pro aëris pestilenti constitutione interdum sumitur à Galeno & Hippocrate &c.

Duo re-
quisita pe-
stis.

3. In peste propriè dictâ duo potissimum requiruntur, primò, ut contagiosa sit & plures eodem tempore inuadat aut inuadere queat. Nam necesse est, ut actu pluribus sit communis: deinde ut à venenatâ siue perniciofa qualitate ortum habeat & magnam agrotantium partem perdat.

4. Verum, auctore Galeno 3. Epid. 3. pestis peculiaris morbi species non est, ut febris aut inflammatio; sed propriè omnis morbus, multos eodem tempore inuadens: unde Hali pestem definiuit morbum multiplicem, pluribus eodem tempore communem: Multiplex enim dicitur, quia ex diuersis pluribusq; morbis. Nam ut plurimum in peste sunt febres pestilentiales, carbunculi, bubones, exanthemata, ecthemata: interdum Angina, grauedines anhelosa, catharri suffocantes, paraplegia, ut in Thaso 1. Epid. flagrantes ardores: sudorifera febris, qualis sudor anglicus 1539. Colica, tempore Pauli Aegineta; dyssenteria hoc tempore & superioribus annis, aliq; morbi, quatenus contagiosi sunt & à perniciosâ qualitate.

Quid pe-
stis.

5. Quare definiiri pestis poterit, morbus Epidemicus, acutus maximèq; contagiosus cum febre continuâ plerumq; coniunctus magnam agrotantium partem interficiens, ortus à venenatâ qualitate, natura nostrae inimicâ, cor potissimum ledente.

6. Dico plerumq; cum febre, ut ipsa febris pestilentialis à peste distinguatur: deinde quod sine febre pestis interdum esse queat, ut manifestè testatur Hipp. 3. Epid. Contextu 25. 28. 55. & alibi: Item, Galenus 9. simpl. cap. de bolo & alibi: vel quia putredo venenata exteriores partes afficit & cordi non communicatur: vel quia sine putredine tanta adest humorum corruptio, tantusq; apparatus morbosus, ut venenatam labem facilimè concipiant: vel, quemadmodum septica sine febre & putrido calore partem corrumpat, ita pestilens qualitas ipsum cor; vel quia veneno prius iugulantur acri quàm tempus & locus detur putrefactioni & febre.

Causa pe-
stis.

7. Oritur autem febris pestilens, quia humores venenatâ qualitate infecti putrescunt, quod plerumq; in peste fit, quod humo-
res

res venenatâ qualitate inquinati à naturâ non regantur. Quare erit febris pestilens, febris continua acuta & pernicioſa, à putredine rei venenatæ, cor vehemente ledente.

8. Immediata enim cauſſa peſtilentialis febris, eſt rei venenatæ putredo: quæ alio nomine à Gal. vehemens & extrema putredo dicitur. Nam febris peſtilens non tantum calore putrido cor afficit, ut febris putrida, ſed etiam qualitate malignâ & venenatâ. At proxima ipſius peſtis cauſſa, ſunt humores venenatâ qualitate affecti & inquinati, ſive ſecundum ſubſtantiam corrupti. Præcedit enim tempore febrim peſtilentialem ſive putredinem hæc corruptio & inquinatio, & ex putredine maligna qualitas vehementius concitatur & promovetur ut pernicioſior euadat. Et licet ex putredine talis corruptio interdum oriatur. Putredo tamen quæ corruptionem præcedit febrim peſtilentialem non producit, ſed ſimpliciter putridam: Veluti ſi ex prauâ victus ratione putreſcant humores, febris non peſtilens ſed putrida excitatur: At ſi ex putredine, humor venenatam aliquam qualitatem acquirat & ea putredo per ſe ueret, vel noua accedat, oritur febris maligna, quæ communiter peſtilens dicitur, ut ſuprà dictum eſt.

9. Maligna & venenata qualitas, unde peſtis, à putredine propriè non oritur, cum in vehementiſſimâ peſte interdum, exigue notæ putredinis in excrementis appareant: ſed putredo illa maligna & venenata ex venenatâ ſubiecti putreſcentis qualitate concitatur, quod validitas & velocitas agendi indicat. Nam, ut ex putridi contactu putridum efficiatur, tempus requiritur, quo alteratio mutuâ actione & paſſione per primas qualitates perficiatur. At peſtis unicâ inſpiratione & unico contactu ſubitò concitatur, aut ægri ex contagio ſubitò inſciuntur. Quare qualitas maligna à putredine aut qualitatum primarum actione non erit, ſed à totâ ſubſtantia. Nam quod à totâ ſubſtantia, cum in actum deducta eſt ſubitò & validè agere poteſt.

20. Heret autem pestilens & venenata qualitas in corpore tenuissimo & spirituofo, ut in proprio subiecto, quod ob id seminarium pestis dici solet: corpus vero quod suscipit hoc seminarium & nihil ab eo paritur, fomes pestis vocatur, ut infra latius dicetur. Dico pestis seminarium seu causam esse rem venenatam, non quia secundum substantiam suam actu venenum est, sic omnes afficeret: sed quia ea facultate praedita est, ut in disposito corpore in naturam veneni transeat.

Causa supernaturalis
valis.

11. Causa prima pestis aliquando supernaturalis tantum est: & immediatè non accedentibus causis secundis, à DEO pestis nunquam immititur, propter delicta nostra: qualis fuit illa qua Deus populum Israeliticum sub Dauide percussit. Deinde compertum est pestem aliquando fuisse, cuius causam satis sufficientem nec medici in inferioribus corporibus, nec astronomi in caelo adferre potuerunt. Quare inter Ethnicos non pauci pestilentium morborum causam ad Deum retulerunt, cum non satis euidentes causas in naturâ inuenirent, & communibus remediis malum ipsum raro cedere longo usu experti essent. Praeterea Hippocrates 1. Prognost. diuinum quiddam in morbis esse dicit: & 4. de morbis, diuinam quandam morborum causam statuit.

Causam naturalem.

12. Plerumq; mediantibus secundis causis pestis oritur. Nam excitatur corruptio & venenata qualitas, ex corruptione eorum qua ad conseruationem corporis nostri maximè necessaria videntur. Talia potissimum sunt aër & alimenta. Quae si temperamento & substantiâ nobis similia & familiaria fuerint, sanitatem conseruant: Sin contraria in qualitatibus manifestis vel secundum substantiam corrupta, pro modo recessus sanitatem immutant.

Alimenta.

13. Ac primùm debet alimentum in substantiâ & temperamento ei simile esse, cuius est alimentum. Verum cum natura animantium dissimiles sint, sit, ut quod uni animantium generi sit alimentum, non sit. Proprium enim alimenti est ut à corpore

pore animato alteretur & in substantiam nutriti transmutetur :
medicamentum verò ut corpus alteret, non corrumpat : at veneni,
ut substantiam corporis corrumpat, & calorem nativum evertat.
Quare alimentum, si à sua natura recedat, & in substantiam cor-
poris non transmutetur naturam medicamenti vel veneni acqui-
rit; medicamenti, si tantum dissimilem naturam in qualitatibus
primis & secundis acquirat; in veneni, si contrariam abeat, siue
substantiam corporis corrumpat: Veluti vinum corporis nostri ali-
mentum, si labem contrahat alimentum esse desinit. & vel medi-
camenti naturam assumit scilicet si temperamentum mutet & aci-
dum euadat; vel veneni, si corrumpatur, quod accidere solet, si
vappa fiat.

14. Eadem ratio in cæteris alimentis extrinsecus sumptis locum
habet. Nam compertum est uniuersos exercitus morbo correptos
fuisse usu aquæ corruptæ, aut frumenti semiputridi: Item, post fa-
mem pestem secutam esse: quod in annonæ caritate populus coactus
fuerit cibis corruptis aut prauis vesci. Sub hoc genere referuntur
carnes putrefactæ, aut animalium, quæ ut morbi alicuius mortua
sunt: Item, aquæ corruptæ & in quibus stirpes virosæ iniectæ sunt,
ut canabis, brassica isatis &c.

15. Similis ratio est in internis siue propriè dictis alimentis scilicet
in humoribus & humiditatibus. Nam sæpè humores vitales à na-
turali temperamento recedunt: aliquando humor aliquis corruptio-
nem tantam acquirat, ut natura nostræ planè contrarius euadat
& vim ac efficaciam lethalium venenorum suscipiat. Quod eui-
denter apparet ex corruptione sanguinis effusi extra venas, concre-
ti in grumos: Item, ex Epilepsia à digito pedis; ex conuulsione toti-
us corporis ab ore ventriculi: ex suffocatione uteri & similibus
morbis, unde seua symptomata & interdum subita mors. Verum
ut in morfu canis rabidi virus per menses aliquot intra corpus non-
nunquam latet, ita in his corruptis humoribus euenit. Nam in cor-
pore non statim nec semper causse morbificæ acti vim suam exe-
runt.

runt, sed interdum intra corpus longo tempore latent, sensimq; male tantum disponunt, tandemq; in actum erumpunt concitate a causâ aliquâ extrinseca.

Aër.

16. Quæ ratio est in alimentis, eadem in aëre nos ambiente, sine quo vivere & calorem cordis tueri conseruareq; non licet. Nam aër dum calorem cordis tuetur, temperamento & naturâ nobis familiaris est. At si minimè familiaris euadat, sc. in temperamento immutatus sit, aut in substantiâ corruptus, siue venenatâ qualitate inquinatus, pro modo immutationis primùm spiritus, deinde humores, tandem substantiam corporis afficit.

17. Corruptitur siue venenata qualitate inquinatur aër, dupliciter, vel à superioribus causis vel ab inferioribus: à superioribus sc. à cælestium corporum motu, lumine & influentiâ, ex variis aspectibus; quod duobus modis fieri potest, vel per mediam putredinem & alterationem in primis qualitatibus, vel citra ullam talem satis euidentem in manifestis qualitatibus alterationem.

18. Citra alterationem & putredinem aliquam manifestam, corruptum fuisse aërem ostendunt pestes diuturna, quæ mediâ hyeme gravissimè seuerunt, quas nulla in manifestis qualitatibus aëris alteratio precessit. Nam putrefactionis motus in aëre corpore tenuissimo per integrum annum protrahi nequit, præcipuè tempore frigidissimo. Hac causâ sub illo diuino in morbis comprehenditur, cuius meminit Hippocrates; quod in aëre quidem est, sed à cælo & minus manifestis causis producitur. Corruptitur quoq; aër à causis inferioribus per mediam putredinem & alterationem in primis qualitatibus, potissimum verò ex dispositione aëris calidâ & humidâ cuius ratione fit ut regiones & loca conclusa palustria magis obnoxia pesti sint, quàm loca frigida, sicca montosa & similia.

19. Causæ superiores sunt maligni siderum positus; veluti infauti aspectus Saturni, Martis, & Iouis in signis humanis potissimum, maligni luminarium defectus, cometa, potissimum in ortum
vergens

vergens insolita meteora, fulgura terri odoris: Item, annus magna ex parte austrinus & pluviosus sine ventis: aliena temporum constitutiones, ut hyems austrina, humida, levis; Ver inequalis aut constitutionis autumnalis: aestas austrina, silens sine etesius. Præterea eodem tempore inequalitas caloris & frigoris: aer nubilus & serenus: venti austrini aut ex locis maligna qualitate inquinatis, aut ex peste infectis.

20. Ab inferioribus verò causis inquinatur aer ex vaporibus fetidiis corruptis exhalantibus ex terrâ vel aquis, nimirum ex stagnis vel lacubus, & speluncis aut terra cavernis & fissuris propter terramotus: ex cade hominum in bello: ex cadaueribus animantium: ex sordibus mechanicorum & coriariorum: ex sepulchrorum, ubi seminarium pestis residet aut latrinarum subterranearum aperture, & similibus. Ab his omnibus morbi venenati gignuntur.

21. Verum morborum communium, ut dictum est, causa aliqua communis est: Sporadicorum causa aliqua propria. Causa autem communis est aer corruptus ex influentia cælestium corporum, deinde ab inferioribus causis; Minus communis à prava victus ratione. Proinde pestis, ut à veteribus describitur morbus pluribus locis communis, præcipuè erit ab aëre inquinato, maligno syderum influxu: minus communis ex inferioribus causis. Ex prava victus ratione per se primò pestis non oritur, sed febris pestilens prauata, que propriè maligna dici debet.

22. Plerumq; hæ omnes cause permiscetur, graviorq; pestilentia oritur. Verum ubi pestis pluribus regionibus communis est unica verè efficiens causa esse videtur, aer inquinatus à causis superioribus. Nam ea causa maximè communis est. Corruptio verò aëris ab inferioribus causis, & prava victus ratio, magis preparatorie sunt, & corpora propriè disponunt ad pestem suscipiendam. Nam præter morbosum corporis apparatus in peste, requiritur peculiare

B

liare

liare inquinamentum, quo aer affectus eius mali principium præ-
stet.

23. Particulatim tres pestis cause assignari possunt: 1. aer ma-
lignâ qualitate inquinatus: 2. contagium: 3. corrupta victus ra-
tio. Contagium autem veteres sub aere comprehensi sunt, quia
mediante aere, aut quod aeris rationem habet, ut sunt aura, va-
por, spiritus venenatus aut morbosa euaporatio, contagium proxi-
mè communicatur. Nam, ut supra dictum est, pestilens qualitas &
seminarium pestis, vehiculo non caret: nihilominus aeris vitium,
à contagio distinguitur.

Contagium

24. Est autem contagium motus quidem, procedens ab uno in
aliud; & propriè communicatio similis morbi facta à corpore in cor-
pus aut contactus duorum ad minimum; cuius merito unius in al-
terum gignitur effectus. Requiritur enim in contagio ut in
motu quatuor: 1. quod communicatur: 2. quod communicat: 3. cui
communicatur: 4. per quod communicatur.

25. Oportet primùm in contagio esse aliquem, qui vitium suum
alteri communicat: dein cui simile communicatur. Nisi enim plu-
res eodem morbo teneantur, nemo ex contagio laborare dicitur.
Communicatur quidem morbus non per se, sed mediante causa.
Nam primò communicatur, quod causa rationem habet, unde se-
quitur similis effectus. Verùm ut causa illa communicetur, si-
milisq; morbus consequatur, requiritur primùm dominium agen-
tis supra patiens, deinde patientis preparatio & aptitudo; ter-
tiò debitum tempus, quo simul corpora agere & pati ad inuicem
queant. Nulla enim causarum sine patientis aptitudine agit;
nec quocunq; tempore, aut etiam sub quacunq; magnitudine.
Verùm sub patientis aptitudine comprehendimus hic non so-
lum corporum & humorum pravam dispositionem, siue morbo-
sum apparatus, sed etiam occultam nature proprietatem.
Nam corpora sicca, compacta, benè constituta & quæ superfluitatibus
carent minus apta sunt: contra aptissima putantur corpora ca-
lida.

lida, humida, laxa, rarioris textura: qualia sunt puerorum, virginum, grauidarum &c. Item corpora referta vitiosis humoribus & lubricis obnoxia &c. Præterea quæ perturbationibus agitantur & veneri nimis operam dederunt.

26. Verùm quemadmodum à natura proprietate psylli à venenis non fuerunt lesi: ita ex natura proprietate, quidam à peste planè immunes sunt, licet cum peste infectis perpetuò viuant: alij licet benè constituti, ex contagione tamen facilimè inficiuntur: quod euenit ob peculiarem naturæ proprietatem & similitudinem quam habent corpora, quibus contagium communicatur ad illa quæ communicant. Nam communicatio siue receptio per similitudinem fit: ac ob similitudinem sæpè videmus integras familias contagio perire; ob dissimilitudinem rarò beluas ab hominibus infici; Item, in peste beluarum rarò homines affici. Deinde ob diuersitatem quoque inquinamentorum & conuenientiam vel disconuenientiam cum alijs atque alijs naturis ipse etiam pestis differunt. Nam plerumque pestis pueros, virgines, prægnantes & similes maxime inuadit. At quæ tempore Gentilis seuijt viros robustos potissimum sustulit. Item, ex hac inquinamentorum analogiâ aliæ pestes sunt hominum, aliæ suum, aliæ ouium &c. Vt enim omnibus idem alimentum non est, ita nec venenum.

27. Contagium dupliciter communicatur, aut immediatè, dum inter corpus communicans & quod communicatur nullum medium intercedit, præter euaporationem putridam & inquinamenta, sed vel accubatione vel contractione sese proximè tangunt. Aut mediatè, dū per intermedium aliquod corpus ab vno homine in altū transferuntur inquinamenta. Tale intermedium corpus est, vel aër, vel corpus solidum, porosum, laxum, quod inquinamenta ab vno recipit, deinde alteri communicat. Hoc corpus somes pestis vocatur, vt supra dictum est. Nam qui peste inficiuntur, aërem attractum primum inquinant: deinde corruptum exspirant: à quo inspirato, alij promptissimè inficiuntur. Quare periculosissimum est cum ijs ver-

fari, qui peste laborant, aut in iisdem aut vicinis locis degere. Nam mediante aëre seminarium pestis longè lateq; disseminatur & teste Thucidide λοιμῶν μιάσματα ex Aethiopia in Græciam aduenerunt. Mediante fomite scilicet vestibus, stragulis & similibus pestis inquinamentum pluribus communicatur & longè lateq; disseminatur.

27. Quae communicantur ab Hippocrate μιάσματα λοιμῶν scil. pestis inquinamenta siue seminaria vocantur. Est autem inquinamentum vapor, aura, aut spiritus venenatus à corpore affecto promanans citò facileq; penetrans, prompteq; fomiti adhaerens & corpora disposita interficiens. Promptè quidem fomiti adhaerent inquinamenta, sed non ita facile & citò remouentur; nisi fomes diu ersletur, igne purgetur, aut frigore multum alteretur. Nam sepiè reseruata in vestibus inquinamenta post multum temporis nouam longèq; grauiorem pestem induxerunt.

28. Haec pestis caussa in principio communis non est, nec actus Endemia: nam paucos inuadit: dein ob diligentiam & prudentiam magistratus, prohibentis commercia cum infectis (sepe impeditur: tamen si non resistatur & paulatim serpendo progrediatur, aërem corrumpit, & ex unâ domo communis toti urbi, deinde pluribus regionibus euadere solet. Hoc modo plerunq; pestis oritur, & rarissimè à communi aëris vitio primò, sine ullo contagio disseminatur.

29. Praeter pestem alij quoq; morbi, qui morbificas euaporationes exspirant, ut phthisis, lepra, scabies, ophthalmia, &c. contagiosi sunt: à quibus naturâ suâ & uehementia differt. Nam pestis omnium morborum maximè contagiosa simul & lethalis est. Et licet nonnulli morbi venenatâ qualitate ex succorum corruptione (ut febres malignae) non aliter quàm vera pestis hominem interimant: quia tamen seminaria sua ab extra alijs non semper communicant & contagiosi non sunt, pestes propriè non dicuntur. Nam pestis ex aëris contagio sit praemissâ analogiâ ad humores: malignae febres, quae non adeò contagiosae sunt ex corporum morbo appa-
tur,

tur, licet ab aëre suum nanciscantur principium, ut in variolis, morbillis & similibus morbis apparet. Præterea ex contagiosis morbis in initio nonnulli aliquando Epidemij tantum apparent, & non multos egrotantium perdunt, post pestilentes euadunt, ubi malignitatem acquisuerunt. Hi morbi licet ex aëre primum proficiantur, at tamen dum alios atq; alios inuadunt, paulatim à natura & prauâ egrotantium constitutione certam malignitatem acquirunt, ut eiusdem generis animalia facilius perdant. Præterea morbus in initio aliquando pestilens non est, sed accedente contagio aut aëris prauâ qualitate pestilens efficitur.

30. Ex his omnibus apparet, quod prima occasio pestis ab aëre sit, & quod plerumq; ex aëris inspiratione pestis oriatur, ob eos, qui in corpore sunt, humores ad putrescendum aptos. Vbi enim humores venenatâ qualitate inquinati fuerint necessario putrescunt, & febrem pestilentialem gignant. Corruptuntur autem humores ex alimentis corruptis, ut supra dictum est: Item, ob plethoram, Cacochymicam, obstructionem, prohibitam transpirationem, nimiam venenem &c. corpora oportuna pesti fiunt, & humores perniciosâ qualitate primum inquinantur, deinde putrescunt unde febris pestilentialis.

31. Febris pestilens, quia sedem putredinis intra vasa potissimum habet, continua semper est, licet eam frequentes rigores comitentur ab acris vaporibus delatis per partes sentientes: unde nunc quotidiana, nunc tertiana typum referre & intermissiones quasdam habere aliquando videtur: Præterea pestilens febris nulli generi putridarum continuarum propriè astricta est, licet ratione subiecti, ubi sedes est putredinis, ad eas referatur.

32. Fomes autem siue sedes putredinis aut putrescentium humorum in omni peste non necessario est cor, sed aliæ partes interdum. Nam licet omnia venena, quatenus venena, & pestilens qualitas cor ledat, non tamen ipsum cor primò petunt: sed quedam primò aliam partem, deinde Cor. Quare in pestilente febre sufficere

videtur fomitem putredinis plerumq; in corde esse, aliquando in aliâ parte, à quâ promptè cordi communicatur. In corde autem sedes putredinis duobus modis potissimum esse dicitur. Primò ubi cordis humiditates corrumpuntur; secundò ubi humores contenti in ventriculis. Vbi autem humiditates in substantiâ cordis putrescunt febris hectica pestilens omnium pessima oritur, quæ sola rarò est sine humorû putredine. Vbi humores contenti in ventriculis cordis vel vicinis partibus putrescunt, febris putrida continua: quæ pro humorum putrescentium ratione varia est, quod symptomatum diuersitas ostendit. Pestsis verò Ephemera ex spirituum putredine propriè non datur: nec sudor Anglicus Ephemera dici debet, licet ad vnum diem aut paullo amplius perduret, cum Ephemera sauisimis symptomatibus careat & lethalis non sit.

Differen-
tia pestis.

37. Ex his iam dictis differentiæ pestis intelliguntur. Differentia enim pestis sumi possunt, vel à causis, vel à subiecto, vel à magnitudine scil. intentione & remissione, vel ab accidentibus consequentibus. Primariæ efficientes causæ in peste sunt, aër corruptus, & contagium: causæ preparatorie magis sunt, alimenta corrupta & corporis morbosus apparatus; quæ non per se causæ pestis sunt, sed sumptâ occasione ab aëre, & contagio vt dictum est. Nam auctore Galeno magnâ ex parte pestis oritur ex inspiratione aëris corrupti; deinde subiungit: fit interdum ob eos, qui in corpore succos, ad putrescendum idoneos, cum breuem occasionem ab aëre ad febris originem conceperit animal. Fit quoque non rarò sumptâ occasione à contagio: & plerumq; in his regionibus frigidioribus pestis contagio serpit & aër corrumpitur ex inquinamentis aegrorum. Sed hæ pestes magis particulares sunt. Vbi verò pestis magis vniuersalis est, aër in se vitium contrahit, vt dictum est, sed totus simul & semel non inquinatur. Et proinde pestes vniuersales, ubiq; eodem modo & tempore non grassantur: quia aër vires cælestium diuersimodè recipit.

I. De feb.
cap. 5.

Quali-

34. Qualitas illa pestilens non semper uno modo in omni peste se habet. Nam aliquando vehemens est, & adeo intensa, ut corpora leniter disposita facile infestet & perdat: nonnunquam lenis & adeo remissa, ut magnum corporis apparatus & aptitudinem requirat: interdum medio modo se habet. Vnde pestis alia gravis & intensa, quae multos inuadit, eosque penè omnes, paucissimis exceptis perdit: quales Athenis, teste Thucidide fuit, in bello Peloponesiaco; Roma sub Commodò in toto orbe, terrarum Anno Christi 1335. quae dimidia penè mortalium pars periit. In eiusmodi pestibus comperitum est saepe ex 100. egrotantibus vix unum aut alterum seruatum fuisse. Alia pestis lenis & remissa est: quae plures inuadit, quam perdit, & adeo paucos interficit, ut à simplici Epidemio morbo parum differat. quaedam media est, quae nec vehementer sauit, nec quosuis promiscuè inuadit, nec penè omnes egrotantes perdit; sed ex 100. aliquando 10. 12. 20. aut plures restituntur. Eiusmodi pestis plerumque grassatur. Verum omni tempore omnibusque in locis una eademque pestis eodem modo se non habet: sed nunc intensionem, nunc remissionem suscipit: idque vel à caelo scilicet à maligna aut benigna syderum constitutione, vel à constitutione loci & apparatus morbofo corporum ut infra patebit.

35. Deinde pestis plerumque cum febre est: interdum sine febre, sed rarissime, ut dictum est. Praeterea febris illa licet intermittens non sit, nec ulli generi continuarum proprie astricta; tamen ratione subiecti, ubi sedes putredinis, vel continua putrida est, vel Hectica, non autem proprie Ephemera, nisi in initio. Insuper febris ipsa plerumque mitis & placida est, ubi exigua putredinis copia & plus veneni: aliquando vehemens & ardens maxime in interioribus, ubi malignae putredinis magna copia est; non raro interiora aestuant, exteriora frigent.

36. Materia verò venenata putredinis, vel sunt omnes humores, vel vnus aliquis, ut sanguis, vel cholera, vel pituita, vel melancholia: quod

quod ex symptomatum diuersitate colligitur, quae consequuntur naturam diuersorum humorum, & partium affectarum dispositionem. Nam pestem contraria symptomata plerumq; comitantur, sc. nunc delirium, inquietudo, vigilia; nunc sopor, stupiditas, obliuio: plerumq; sitis maxima, aliquando nulla: Item plerumq; vomitus aut fluxus alui, bubones, anthraces, exanthemata, aliaq; pro imperu natura & motu ac qualitate humoris peccantis.

37. Terminatur pestis raro ad salutem, idq; cum manifesta excretionem aut abscessu: plerumq; ad mortem cum sauis symptomatibus; aliquando subito ad mortem sine ullo symptomate & signo.

Signa. 38. Restat ut de signis nunc agamus: ac primum de iis, quae futuram pestem: deinde quae presentem demonstrant. Signa futurae pestis alia sumuntur à presentia caussarum, alia à preparatione corporis, quaedam à mediis dispositionibus. A caussis primò sunt maligni syderum positus, cometa, annus magnà ex parte austrinus & c. Item, terra motus prauae exhalationes ex cadaueribus & similibus ut supra dictum est. Coniecturam confirmant ranarum & reptilium, insectarum & eorum, quae ex putredine oriuntur, prouentus. Item, in corporibus variolae morbilli, carbunculi, lumbrici, febres pestichiales, morbi putridi, abortus frequentes & c.

39. Vbi verò aeris status iam pestilens est, adest contagium vagans; mures latibula sua, aues nidos refugiunt; caro aut panis aeri expositus iusto citius putrescit: In plures eodem tempore pestis serpit, sine conuersatione cum infectis: & qui per vicos ambulant, facillimè inficiuntur: aliqui in plateis repente corruunt, sine ullis signis in corpore. Praeterea eodem tempore, excepta peste, alii morbi rarissimè apparēt: quod si apparuerint, pestis plerumq; se remittit. Nam quam diu aeris status pestilens durat, superflui humores, unde alij morbi, facillimè inficiuntur. Vbi aer à superioribus caussis inficitur, aues nidos & loca solita primùm refugiunt, milui, vultures & passerres cedunt: ubi verò à terrà inquinatur, mures & insecta è latibulis suis ad montes & superiora confugiunt.

40. Secundo ad suscipiendam pestem paratissimi iudicantur, qui prava victus ratione utuntur, & corruptos succos congesserunt: qui grauibus perturbationibus agitantur, & veneri nimis operam dederunt: qui corpora laxa, rara, putridis morbis obnoxia habent: qui lumbricis scatent, ac principalia membra imbecilliora obtinent.

41. In pestilente aeris statu, aut contagio iam vagante, corpus aliquod corruptionem & pestem primum concipere denunciant mediae quaedam dispositiones, scilicet color faciei mutatus, timor & maestitia sine manifesta causa: lassitudo spontanea, torpor, sensus inequalitatis per totum corpus, prava insomnia, nausea, pruritus narium, crebra oscitatio & pandiculatio & similia.

42. Vbi vero corpus iam inquinatum est, & peste laborat, adest initio plerumq; horror, punctiones totius corporis tanquam ab aciculis: capitis & stomachi dolor & grauitas, totumque dorsum dolere videtur: crebra suspiria: καρδιαλγία; frequentes vomitiones biliosae, nigrae, aliquando puri sanguinis: excrementa alui corrupta: in alijs vigilia immodica, deliria, furor: in alijs magna in somnum propensio: Item, palpitationes cordis, magna inquietudo, oris amaritudo, lingua nigra, adusta: anbelitus foetidus; hypochondriorum tensio: vultus ferox aut varius, incertus, more ebriosorum: oculi rubentes: plerumq; sitis insatiabilis & ardor interioribus: aliquando sitis nulla, idq; sine ratione: praeterea macula pustulae per corpus, bubo aut anthrax. Crescente malo respiratio magna alta inequalis foetida, dispnaea: frequens animi defectio: sudor foetidus: frigus extremitatum, linguae tremor, conuulsio aliq; gravissima symptomata, quibus saepe insperata succedit mors.

43. Verum ex his signis nullam per se pathognomonicum pestis est citra aliorum complexum & considerationem, quod inexercitatos plerumq; fallere solet: Febrilis calor mitis est & ad tactum naturalis, praecipue in exterioribus, sed praeter rationem & cum
C
suis-

seuissimis symptomatibus, scilicet pertinace dolore capitis, crebris vomitibus, cordis palpitationibus, syncope, &c. Præterea pulsus nunc magis naturalis, nunc minus quam cæterorum symptomatum ratio postulat; similiter & urina. Quare ex pulsibus & urinâ nulla satis certa signa sumi possunt. Verùm plerumq; pulsus initio, aliquando in progressu, sanorum similes sunt, aut paulo frequentiores & debiliores: diastole semper minor est, quàm systole: at in progressu plerumq; languidiores, frequentiores, minores & inæquales redduntur, donec formicantes euadunt. Vbi verò venenata qualitas in substantiam corporis agit, & exigua est putredo in humoribus, urina similis sanorum est & nulla sensibilis febris, & tamen aegri ad mortem tendunt. At ubi humores putridi sunt, necessario sequitur immutatio in urina. Nam turbida, rubicunda, male olens euadit: interdum aquosa, biliosa, nigra, pinguis, quod lethale signum est.

44. Characteristicus præcipuus pestis, & signum maximè Patognomicum est contagium serpens & venenatâ qualitate cor ledens, ac præter expectationem furtim & latenter vitæ insidians. Nam ubi in loco aliquo morbus apparere incepit, qui subito & præter expectationem mortem inferit, & qui cum aegris conuersantur simili morbi genere opprimuntur, eiusmodi morbus statim nobis suspectus esse debet. At si cum eo morbo, symptomata supra dicta coniungantur, nihil dubitandum est pestem esse.

45. Prout cor ad venenum se habet, aut venenatam materiam à se expellit, symptomata oriuntur. Nam primùm ubi vires cordis tam debiles sunt, ut venenum aggredi nequeant, sed à veneno primo statim impetu superentur, aegri sine ullâ materiæ translatione aut symptomate subito moriuntur: ubi verò vires satis robustæ sunt ad venenum propellendum, sanitas nunc cum bubonibus, nunc cum anthracibus, aut exanthematibus; aliquando cum manifestâ aliquâ excretionem succedere solet. At si vires ad expulsionem ma-

teriae

teria venenata insurgant, deinde vincantur & in pugna deficiunt, aegri cum materia translatione aut euacuatione aliquam moriuntur.

46. Symptomatum diuersitas pendet ab impetu natura & morbi, ac à conditione materia. Nam ubi cor in resistendo laborat, palpitationes, anxietates cordis, syncope, pulsus formicantes & similia oriuntur: ubi verò ad cerebrum humor aut vapor frigidus propellitur, sopor, stupor, obliuio excitatur: ubi materia acris, vigilia, deliria, inquietudines. Vbi materia ad nares defertur, hæmorrhagia, stille sanguinis: ubi ad os ventriculi, quod plerumque fieri solet ob consensum cordis & orificii ventriculi, inappetentia, nausea, vomitus: si ad aluum, dysenteria, fluxus syntecticus: præterea ubi ad cutem partesq; externas expelluntur humores crassi, minusque mordaces, bubones excitantur: ubi crassi adusti, mordaces acres carbunculi, pustulaq;: ubi materia, tenuis macula.

47. Expellunt autem partes principales noxiam materiam plerumq; ad sua emunctoria, scilicet ad adenes: ita materia à cerebro ad glandulas post aures plerumq; transmittitur, unde parotides; à corde ad alas: à iecore ad inguina, unde bubones, interdum pustula. Nam natura ad exteriora potissimum fertur. Cum autem natura totam materiam morbificam ad cutim maculis & pustulis transferre, aut aliter euacuare nequeat, oriuntur bubones & carbunculi ex portione materia crassiori coaceruatâ in parte aliqua. Verum carbunculi & bubones non omnes à peste, sed aliqui sine contagio, vitio tantum humorum; alij pestilentes ex infectione, à robore facultatis expultricis, materiam corruptam transmittentis in partem aliquam.

48. Est autem bubo pestilens, inflammatio pestifera glandularum partium, orta ex materia corruptâ, crassâ, minusque acris. Initio autem dum generatur bubo, funiculi, aut nerui indurati sensum refert cum dolore pungente, deinde sensim augetur & materia velut in glandulam colligitur. In alijs

partibus carbunculus magis oritur ex materiâ crassâ, adu-
stâ, acri, feruenti. Est autem Carbunculus tumor feruentissi-
mus grauisimusq; cum ulcere escharotico ex sanguine crasso,
adusto acri feruente partem aliquam occupante, eamq; aduren-
te. Ex adustione enim crusta nigra oritur cum ulcere: ex influ-
xione verò humoris, inflammatio feruentissima grauiter dolens, co-
loris nigri ad luteum vergentis cum splendore.

49. In principio Carbunculus vix grani milii aut pisi magni-
tudinem equat: mox excrescit bubonum instar in rotundam acu-
tam figuram, cum dolore ingenti, lancinante, pungente, vrente,
potissimum noctu: præterea cum dolore infixo: unde à nonnullis
clauus dicitur, quod dolorem clauo infixo similem inferat. Pars au-
tem obsessa carbunculo, vehementissimè grauatur tanquam à plum-
bo: in medio verò carbunculi plerumq; ingens pruritus. Oritur
carbunculus aliquando sine pustulâ in medio: plerumq; cum pustu-
la; quam si rescindas subiecta caro velut à carbone vstulata conspi-
citur: circumstans verò caro est coloris iridis cum splendore gemmæ
carbunculi instar: unde à similitudine carbunculi nomen accepit.

50. Differunt autem carbunculi inter se plurimum: aliquando
minus maligni sunt, & à naturâ vel arte facile domantur: inter-
dum prorsus maligni quando ulcere suo escharotico carnem erodunt
& serpunt: aut quando pars amisso calore natiuo in gangrenam
abiz: Vlcus autem depascens ita aliquando exedit carnem ut visce-
ra penè appareant, & ossa nuda relinquuntur: in gangrenam verò
partem transisse signum est, si pars inflata colorem viridem
aut nigrum acquirat, & puncta non sentiatur. Ex inflam-
matione in his tumoribus communicationis ratione febris accendi-
tur. Nam pars calefacta proximam calefacit, donec ad cor disposi-
tio pertingat. Excitatur interdum febris ante inflammationem,
quæ vna cum alijs symptomatibus ab inflammatione postea augetur,
aliquando cum inflammatione incipit febris, aut paullo post: rarissi-
mè sine omni febre existit inflammatio.

51. Tu-

51. Tumores autem isti, & exanthemata si criticè fuerint expulsa & rectè tractentur, ac materia vitiosa non retrocedat salutem afferre solent. Plerumque symptomaticè expelluntur & ad mortem terminantur: saepe etiam retrocedunt & causse velocis mortis esse solent. Erumpunt autem maculae diuersae magnitudinis & coloris non solum in agris, sed etiam in ipsis mortuis: quod signum commemoratiuum pestis est; sicut reter odor exhalans à cadaveribus, ulcera terri odoris & coloris & similia.

52. An verò febris pestilens hectica an putrida sit, suis notis dignoscitur. Nam ubi febris pestilens putrida est; signa erunt sensus magni feruoris, præcipuè in interioribus: maior perturbatio: vomitus, sitis: pulsus frequentiores: urina turbida: excrementorum foetor: bubones, carbunculi, pustula, maculae. At si febris hectica sit, quae omnium pessima; quia in habitu, ager calorem aut febre non sentit: & quia vitium in succis non est, urina non turbatur, nec à naturali mutatur: præterea quod substantia cordis calidior, contenta frigidiora, pulsus sanorum similis plerumq; videntur aut debiliores tantum, licet aegri omnium primi pereant.

53. Pestis suâ naturâ morbus lethalis est: aliquando prognosticus acutus, aliquando peracutus. Nam aliqui subito aut intra 24. horas^{ca.} moriuntur: aliqui tertio, quinto, interdum septimo, nono & undecimo die: nullus autem morbus, in quo magis insida sunt omnia. Nam interdum signis bonis apparentibus in urinâ, pulsu & excrementis, præter expectationem aegri subito moriuntur.

54. Perniciosum est in progressu morbi, si bubones, carbunculi aut exanthemata nulla prodeant, aut ubi iam apparent deinde se subducant, aut non criticè sed symptomaticè erumpant, & ager deterius habeat: contra bonum, si criticè erumpant boniq; coloris sint, & aegri leuentur. Quo autem bubones & anthraces à corde longius consistunt, & quo citius in altum erumpunt & ad maturitatem perueniunt, eò semper melius. Verum cum impetu & repente tumores augeri cum prauis symptomatibus malum,

quia symptomaticè fiunt, malum quoque febrim & prava symptomata ante tumores & inflammationem oriri, quia anthrax & bubo superueniens febrim & symptomata augent, viresque deiciunt. Carbunculus circa nervosas partes, & circa pectus, difficilis curationis: in partibus vero interioribus aut cum ulcere depascente lethalis. Bonum est vires robustas esse, & ad ea quae offeruntur bene se habere. Lethalia sunt frequentes vomitus aut deiectiones variorum colorum vel sanguinis cum animi deliquijs: item, in exhausta sitis aut planè nulla cum ingenti calore, singultus, sudor frigidus, faciei & oculorum color ad nigrum vergens, lingua tremula, convulsio &c.

ss. Durat pestis quàm diu pestilens aëris status & corporum preparatio: cessat plerumque post brumam aut ubi alij morbi apparent. Minus infestantur peste Elephantiaci, leprosi, qui lue gallicâ laborant, aut fistulosa fluentia ulcera in corpore habent: Item, qui peste prius laborarunt. Magis grassatur pestis initio Autumnii & circa temporum mutationes scilicet circa æquinoctium, novilunium & plenilunium, sub pravâ cæli constitutione; noctu & aëre nebuloso. Luna decrescens laborantibus lethalis esse solet. Plures enim Lunâ crescente quàm decrescente restituuntur. In tenui aëre pestis citius penetrat & grassatur, ac velocius interimit; in crasso, calido humido diutius durat. De præservatione & curatione proximâ disputatione, Deo auxiliante, agemus.

IN-

IN GRATIAM DN. GEORGII CO-
cii Holfati, amici & domestici
mei.

Væ modò supremis ruiturum cladibus or-
bem

Disiicit & vacuas victricia signa per vrbes
Profert. Morta ferox vastisq; triumphat in
agris

Quæq; adeò, heù, nostras tot luctibus implet
Athenas

Parua metu primò tenuiq; ab origine crescens
Morbilitate viget virusq; acquirit eundo.
Vnde genus dirum hoc & ineuitabile leti
Incumbat miseris mortalibus; an noua cœlo
Orta lues, vt syderij cum forsitan ignes
Iracundam aciem atq; oculos strinxere malignos;
Seu liquido assurgens labes cum putrida fumo
Inquinet & totum tractu corrumpat inane,
Hinc animæ cœco elidens spiracula veneno;
Aut etiam mala corporibus affricta propinquis
Protenùs incautum perdant contagia vulgus;
Denique visceribusuè latens vis effera in imis
Adsciscet proprium virus, quod in intima prorum
Impete mortifero subito præcordia soluit;
Quærere dum satagis, Cocci, causasq; latentes
Venari argutâ signorum indagine tentas,
Fretus & ingenio & magno præeunte Magistro,
Eià maeste ausis ingentibus & tere durum

Per

Per salebras iter hoc & difficiles labyrinthos.
Sic tempus lucrare & edaces dilue curas,
Et vegetos firma nervos, mentisq; vigorem
Propitioq; tibi servatum Numine robur.
Dùm sub Hyperboreâ tentat mihi cruda bilance
Viscera languentesq; exhausti corporis artus
Tabifer Autumnus, madidoq; allapsa cerebro
Solennes agit atq; auget pituita catarrhos
Pulmonesq; humore graueis & debile pectus
Tussis anhela quatit faucesq; angustat hiantes,
Pœoniisq; inuiti operis Cathedrâq; vacamus.

Gasparus Arnoldi Philos. & Med. Doct. & Profesi.
adludendam per morbi ocium.

99 A 6903

(No. 24
nicht)

(No. ~~ausgegeben~~)

(25 Handschrift)

(9)

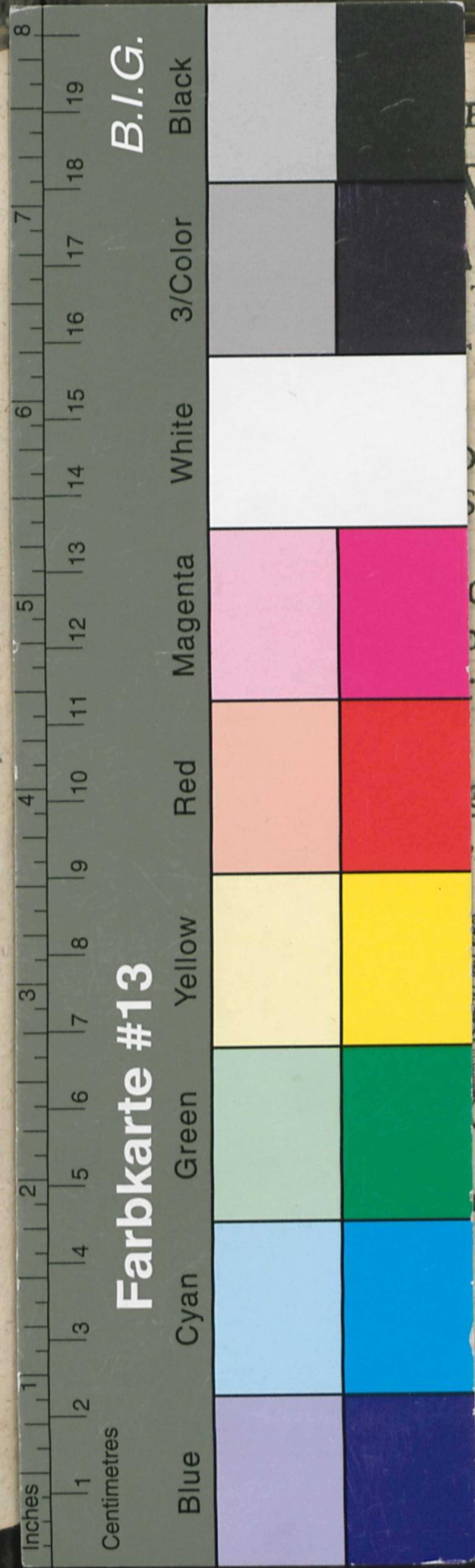
ULB Halle 3
002 636 220

VD17

TA-OL

13.

DE PESTE,
VEEIVS
CAVSIS, DIF-
TIIS ET SIGNIS,
ATIO PRIOR.

Ad quam
D. O. M. A.
Sub præsidio
LIDDELI PHIL.
CTORIS, ET IN ILLV-
professoris publici,
respondebit
COCIUS FLENS-
gensis Holsatus.
atio Mense Octobri Anno 1598.

LMSTADII
acobus Lucius, Anno
1598.